

Strømmenkverna

De første kvernbrukene ved Schiervenelven, nå Sagelva, kom antagelig i drift på 1300-tallet. På midten av 1800-tallet lå det fem møller langs Sagelva. Den øverste var Braate mølle, som i 1884 ble ombygget til Strømmen Trævarefabrikk. De fire andre møllene Gisledal, Holmsen, Ryen og Young lå i Gisledal, i dag Sagdalen.

Ideen om at Sagelvas Venner skulle bygge en kvern i Mølleparken ble unnfanget under åpningen av Strømmensaga i september 2009. Det ble nedsatt en komité for å se på mulighetene.

Det første var prisen, så hvordan den skulle se ut og så plassering. Det ble klart at vi måtte gjøre det meste selv, så forslaget ble å selvlafte et hus på 4x4 meter i rundtømmer og plassere det på den gamle spinneritomta.

Byggeprosjektet ble fort kjent og Lions Club Strømmen bidro med startkapital. I tillegg har andre foreninger og næringsliv samt kommunen bidratt økonomisk.

Profesjonell hjelp til byggesøknaden fikk vi av Dr. Ing. Aas-Jakobsen AS, som også bisto med bygging av saga. Norges vassdrags- og energidirektorat godkjente plassering helt inntil elva. Derimot ble det ikke godkjent i kommunen at to av våre egne mannskaper skulle være ansvarlig for byggingen. Dr. Ing. Aas-Jakobsen AS tok på seg jobben som ansvarlig prosjekterende og Varden Entreprenør AS ble ansvarlig utførende.



I mai 2011 kom godkjenning fra kommunen, og arbeidet kunne starte. Vi fikk tømmer på rot fra Jølsen gård i Fetsund mot at vi felte trærne selv. 12-14 furutrær ble felt og kappet i passe lengder, barket og lagt til tørk. Disse stokkene ble senere med på en historisk reise med slepebåt fra Fetsund lenser til Skjærvagapet og delvis hestetransport det siste stykket. Det trengs mye tømmer til et helt kvernhus, så det ble bestilt 75 furustokker hos Viken Skog SA. En stor dugnadsgjeng barket og høvlet bort de største ujevnhetene.

Det støpte gulvet i det gamle spinneriet var et godt utgangspunkt for plassering. Kommunen hjalp til med fjerning av gammel fyllmasse. To av Sagelvas Venners mannskaper hadde laftet tidligere og kunne videreføre teknikken til andre. Under lafting er det behov for mange typer

verktøy og hjelpemidler, og i Egil Johnsbråtens godt utstyrte verksted ble mye av dette utstyret lagd. Ved lafting lages bygningskroppen som et byggesett, og da vinteren kom og satte en stopper for utearbeid, var bygget ferdig til halvveis opp på veggen.



Under restaurering av Trevarebrua i 2011 ble flere granittsteiner overflødige. Disse kunne vi få gratis. Dette var akkurat hva vi hadde bruk for, og utfordringen med fundamentet til kverna var løst. I februar 2012 kom tre karer, fra Frank E. Johansen AS, med gravemaskin, kompressor og annet nødvendig utstyr for å bygge fem granittsøyler. Grunnen ble planert og steinene ble hogd til og tilpasset. De største steinene veide over et tonn, og tykke jernbolter ble boret inn mellom hver stein for feste.

I løpet av sommeren ble kvernhuset laftet ferdig. Det ble satt inn med tjære og fikk stå å godgjøre seg noen uker. I september ble en stor dugnadsgjeng innkalt for demontering av kvernhuset for å sette det opp igjen på de ferdiglagde granittsøylene. Det finnes bare én riktig måte å sette dette opp igjen på, så alle stokker var allerede tydelig merket.



Demonteringen gikk raskt, og dugnadsgjengen startet like god med å bygge kvernhuset opp igjen på de ferdige søylene. Ved det tredje omfaret var det klart for å montere luråsene. Dette er to stokker som danner fundament for kvernsteinene. Kvernkallen var tidligere dreid ferdig og hadde fått påmontert fjørene, og 27. oktober kunne denne monteres i det ferdigbygde kvernhuset.

Hele tiden var planen å benytte kvernsteiner av naturstein. Det var mulig å bestille nye steiner, fra Norsk Kvernsteinsenter i Hyllestad i Sogn. Pris ca. kr. 80.000 for to steiner.

Det ble bestemt å prøve brukmarkedet. Vi tok telefonkatalogen i bruk og ringte alle brukthandlere i hele østlandsområdet, men uten hell.

Vi kontaktet alle historiske institusjoner og andre vasskraftsentre. På en antikvitetsmesse i Lillestrøm delte vi ut dusinvis visittkort med ønske om steiner. Høsten 2011 ble det satt inn en annonse på finn.no, og en kveld ringte en kar fra Kongsvinger. Han hadde et restlager på ca. 30 steiner. Det var blitt sist i november, så vi var raske med å reise. Ingen av steinene hadde gått som par, men vi mente det skulle la seg ordne. Det ble kjøpt 5 store kvernsteiner, tre av



dem for å brukes som bordplater i Mølleparken og to små til en håndkvern. Det viste seg at ingen av de store steinene egnert seg så bra til kvernsteiner. Tidlig på våren 2013 dukket det opp et par Hyllestadsteiner til salg. Disse var brukt i en kvern i Hyllestad. Vi fikk prutet dem ned til kr. 30.000. Så ble det biltur til Vestlandet med sterk bil og tilhenger for å hente to steiner på 2-300 kg hver og diameter på 93 cm. Understeinen trengte litt reparasjon, men det skulle vi klare å ordne selv.

Nå var bygget og kversteinene på plass, og det var behov for vannkraft. Utgangspunktet hadde vært å bruke samme vanninntak som til saga, men etter grundig gjennomgang og planlegging ble dette forkastet. Ute på øya, i vestre elveløp, fant vi en naturlig sprekk i fjellet som vi mente ville egne seg godt etter litt utvidelse. Det ville gå fint med boring i fjellet og litt Trollkraft i hullene. Men først måtte det sendes en ny søknad til kommunen for ny trasé. Med vannrenna ute i elveløpet var det behov for impregnerte materialer. Hafslund drev med utskifting av strømstolper flere steder i områder, og disse kunne vi få.



Å finne arbeidsbeskrivelse til vannrenne til kvern er ikke lett. Etter besøk på andre kverner i landet og gjennomlesing av gamle kilder, mente vi å ha funnet en god løsning. Det ble støpt en mur på skrå ut mot elveløpet for styring av vannet. Det ble også støpt et fundament ved kvernkallen hvor det bratte partiet av vannrenna skulle forankres. I august startet arbeidet med å reise i alt 12 stolper i ulik lengde ute på øya.

Stolpene skulle danne feste for skråstilte stolper og tverrtre som skulle danne understøtte for to langsgående stolperækker før vi kunne begynne

med selve renna. Det siste som ble montert var en luke i renna. Denne kan styres fra innsiden av kverna.

Inne i kverna ble kvernsteinene nå montert. Det ble hengt opp en kornteine, en trekasse som henger over kvernsteinene og inneholder kornet som skal males. Den har en luke som skal tilpasse mengden korn som komme inn i skoen. Og denne skoen regulerer mengden korn som faller ned i øyet på oversteinen. Det ble lagd og montert en mjølring. Denne styrer melet ned i mjølkista, som er en stor kiste hvor ferdig malt mel kan oppbevares. Benkeplate, hyller og flere viktige detaljer kom på plass, og 3. mai 2014 kunne Strømmenkverna innvies.



Hver vår arrangeres Den kulturelle skolesekken for 8. klasseelever fra området til Skedsmo kommune. Da demonstreres sag og kvern, og elevene får et innblikk i lokalhistorien. I løpet av sommerhalvåret foregår det ofte demonstrasjon av sag og kvern.

Kilde: Strømmenkverna: Sagelvas Venner, 2015